

Latvijas humusvielu ražotāju un patērētāju asociācijas un citu ar nozares - Humusvielu mēslošanas līdzekļu un identisku organisko un organominerālo mēslošanas līdzekļu ražošanas no Latvijas kūdras – attīstību saistīto ekspertu ziņojums "Lauku attīstības programmas 2007.-2013.gadam un 2014.-2020.gadam Nozares skatījumā"

Nozares mērķis: Attīstīt augstvērtīgu bioloģiski aktīvu organisko un organominerālo mēslošanas līdzekļu ražošanu no Latvijas kūdras, kā arī citu identisku bioloģiski aktīvu mēslošanas līdzekļu ražošanu, lai sekmētu Latvijas lauksaimniecības attīstību un dotu būtisku ieguldījumu lauksaimniecības produktu ar augstu pievienoto vērtību ražošanā.

1.Nozares raksturojums un šī brīža situācija.

Humusvielu mēslošanas līdzekļu ražošanu no Latvijas kūdras, vispirms, veicināja Latvijas zinātnieku veiktie izgudrojumi, kā arī fakts, ka vēl 2005.gadā Latvijā pieejamās kūdras pārstrādes tehnoloģijas, labākajā gadījumā, bija kūdras substrāta izstrāde, kas mūs nozares izpratnē ir virspusēja pieeja zemes dziļu bagātībai kūdrai.

Atgriežoties gandrīz 7 gadus senā vēsturē, ieskatāties Lauku attīstības programmā 2007.-2013.gadam, un tajā purvi tika definēti šādi:

„Purvi ir nozīmīga Latvijas ainavas sastāvdaļa un sastopami visā Latvijas teritorijā. Tie aizņem tikai 4,9 % no Latvijas teritorijas, bet tiem ir liela nozīme dabas daudzveidības saglabāšanā. Tajos ir bagāta augu un dzīvnieku valsts, sastop daudzas retas augu un dzīvnieku sugas, kā arī Eiropas nozīmes biotopus. Purvi ir nozīmīgi kā Latvijas kūdras resurss: kūdras atradnes aizņem 10,4% valsts teritorijas, tās klāj purvi, kā arī meži. Kūdras ieguves lauku platība veido 0,4 % no valsts teritorijas. Purvus apdraud to izmantošana kūdras ieguvei, nosusināšana, eitrofikācija un atsevišķos gadījumos arī ugunsgrēki. Tiek izmainīts purva hidroloģiskais režīms, bet purva sākotnējo stāvokli, kā arī purvā augošo dabisko veģetāciju atjaunot nav iespējams” (246. punkts, LAP 2007-2013.g.).

Šāds definējumu par purviem un, jo īpaši par apdraudējumiem, mūsu Nozares zinātniekiem deva impulsu izmantot kūdru racionāli, lai ražotu bioloģiski aktīvus produktus no Latvijas kūdras ar augstu pievienotu vērtību, kas izmantojami lauksaimniecībā visu kultūraugu ražības un augšanas sekmēšanai, augsnes mikrofloras uzlabošanai, sekmējot mikroorganismu attīstību augsnē, mazinot mēslošanas līdzekļu, jo īpaši slāpekļa nonākšanu gruntsūdeņos.

Pamatojoties uz to, ka humusvielu produkti tiek ražoti no kūdras tikai no 2005.gada, ir izveidojusies situācija, ka *Humusvielu mēslošanas līdzekļu, vai citu humusvielu produktu ražošana no kūdras* ir jauna nozare skatot ne tikai Latvijas kontekstā, bet arī Eiropas Savienības valstu kontekstā. Šī nozare nav definēta ne ES regulās, ne ES valstu normatīvajos aktos, arī ES Saimniecisko darbību statistiskās klasifikācijas NACE 2 klasifikācijā. Šobrīd humusvielu produktu ražotāji Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrā ir reģistrējušies norādot šādu uzņēmējdarbības veidu, saskaņā ar NACE klasifikāciju, kods 20.15 Minerālmēslu un slāpekļa savienojumu ražošana. Nozares gada pārskatus šajā nozarē par 2012.gadu ir iesniedzis 91 uzņēmums.

Līdz ar to, humusvielu mēslošanas līdzekļu, vai citu humusvielu produktu ražošana no kūdras nozares netiek atsevišķi izdalīta oficiālajos statistikas pārskatos, tā nav iekļauta arī Lursoft datos, kā arī tā nav iekļauta specifiskajos normatīvajos aktos, kas attiecas uz mēslošanas līdzekļiem.

Neskatoties uz šo ne visai pozitīvo situāciju nozares pozicionēšanai kopējā ražošanas nozaru skaitā, jāatzīmē ir šādas aktivitātes, kas veicina videi draudzīgo Latvijā ražoto produktu atpazīstamību un līdz ar to arī plašāku pielietojumu ne tikai Latvijas lauksaimniecībā, bet arī daudzu citu valstu lauksaimniecībā:

1) SIA Latvijas humusvielu institūts tika augsti novērtēts Ekonomikas ministrijas un Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras (LIAA) rīkotajā konkursā „Eksporta un inovācijas balva 2012.”. Latvijas humusvielu institūta mēslošanas līdzeklis „Humate Green OK” tika izvirzīts konkursa otrajā kārtā un vērtējumā saņēma Ekonomikas ministrijas atzinības rakstu;

2) LLU organizētajā konferencēs 2011. un 2012.gados tika sagatavoti stenda referāti un mutiskie referāti par humusvielu mēslošanas līdzekļiem, tas ir par Nozares

uzņēmumu izstrādāto produktu pielietošanu lauksaimniecībā „Zinātne Latvijas lauksaimniecības nākotnei: pārtika, lopbarība, šķiedra un enerģija” (Jelgava 2012.g. 23.-24.februāris), referāts „Biopreparātu izmantošana augsnes auglības uzlabošanai un augšanas stimulēšanai”. Autori L. Zariņa, O. Kukainis; „Lauksaimniecības zinātne veiksmīgai saimniekošanai” (Jelgava 2013.gada 21.-22.februārī), stenda ziņojums „Humusvielu preparātu efektivitāte kartupeļu ražas veidošanā”. Autori L. Zariņa, O. Kukainis, I. Alekse;

3) SIA Latvijas humusvielu institūts (turpmāk tekstā - LHVI) dalība starptautiskajās izstādēs un tirdzniecības misijās, kas vienlaicīgi sekmē arī visu nozares produktu virzību un atpazīstamību, vispirms jau Eiropas Savienības valstīs ar tālāku perspektīvu Āzijas un Austrumeiropas valstīs, jo īpaši bijušās Padomju Savienības valstīs:

- 2011.gadā institūta produkti tika prezentēti 2 izstādēs Lielbritānijā (izstāde GLEE 2011 Birmingemā un izstāde Natural & Organic Products Europe, Londonā); rudenī Āfrikas kontinentā izstāde Agrifa 2011, Akra, Ganas Republika un izstādē ELMA Food and countryside show Helsinki, Somija;

- 2012.gadā LHVI piedalījās vairāk kā 10 izstādēs šādās valstīs – Lielbritānija, Igaunija, Polija, Lietuva, Čehija, no kurām, kā zīmīgās jāatzīmē - GLEE 2012, Birmingema, Lielbritānija; Gardenia, Poznaņa, Polija; Techagro 2012, Brno, Čehija; Agrovizija 2012, Kedaiņi, Lietuva; MAAMESS 2012 Tartu, Igaunija. 2012.gadā dalība 4 tirdzniecības misijās - Latvijas Republikas Ministru prezidenta Valda Dombrovska vadītā tirdzniecības misija Apvienotajos Arābu Emirātos un Katarā; Latvijas Republikas Zemkopības ministres L.Straujumas vadītajā tirdzniecības misijā uz Azerbaidžānu; Latvijas Republikas Zemkopības ministres L.Straujumas vadītajā tirdzniecības misijā uz Ungāriju. Latvijas Republikas Ministru prezidenta Valda Dombrovska tirdzniecības misijā Azerbaidžānu.

- 2013.gadā šādas izstādes: „TSW 2013.” Varšava, Polija; „Mano Sodas – Individuali Statyba 2013” Klaipēda, Lietuva; „ZIELEŃ TO ŻYCIE” Varšava, Polija; „Glee 2013”, Birmingema, Lielbritānija. Dalība 3 tirdzniecības misijās: Latvijas dienu «Оцени Латвию» ietvaros organizētā tirdzniecības misija Maskavā, Krievijas Federācija; Tirdzniecības misija Latvijas Republikas Ministru prezidenta Valda

3

Dombrovska oficiālajā vizītē Japānā; Tirdzniecības misija Latvijas Valsts prezidenta Andra Bērziņa oficiālās vizītes uz Turkmēnistānu ietvaros.

- Jau 3 gadus LHVI aktīvi savus produktus prezentē Latvijā, t.sk. izstādes Rāmavā un Ķīpsalā; Stādu parādes - Siguldā, Salaspils Botāniskajā dārzā, Bulduros; lauksaimniekiem un dārzkopjiem organizētos semināros (tomātu klubs Rīgā, lauku dienas Viļānos, Priekuļu LTS, Traktoru dienas u.c.), saņemot ļoti atzinīgu vērtējumu par produkta kvalitāti gan no brīvā laika dārzkopjiem, gan lauksaimniekiem;

4) Valsts Stendes graudaugu selekcijas institūta sadarbībā ar Latvijas Lauksaimniecības Universitāti un SIA Zinātniski pētniecisko ražošanas firmu „Intellectual resources” (humusvielu mēslošanas līdzekļu ražotājs no kūdras) laikā no 2011.gada 1.janvāra – 2013.gada 31.jūnijam realizētais Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF) darbības programmas „Uzņēmējdarbība un inovācijas” 2.1. prioritātes „Zinātne un inovācijas” 2.1.1. pasākuma „Zinātne, pētniecība un attīstība” 2.1.1.1. aktivitātes „Atbalsts zinātnei un pētniecībai” līdzfinansēts projekts „Organiskas izcelsmes produktu izvilcumu un to ietekmes izpēte augkopībā”. Projektā tika definēts vispārīgais mērķis - Sekmēt zināšanu iegūvi un izplatīšanu par organiskas izcelsmes produktu izvilcumu kvalitāti un to pielietojamas iespējām, veicinot vietējo resursu ilgtspējīgu izmantošanu lauksaimniecībā Latvijā, un specifiskais mērķis - Izpētīt sešus organiskas izcelsmes produktu izvilcumus, dot bioķīmisko un mikrobioloģisko raksturojumu un novērtēt to ietekmi uz laukaugu un dārzu ražas veidošanos, paplašinot kūdras un slieku biohumusa pielietojamas iespējas.

2. Latvijas humusvielu ražotāju un patērētāju asociācijas (turpmāk tekstā – LHRPA) darbība, lai popularizētu augstvērtīgus bioloģiski aktīvus humusvielu organisko un organominerālos produktus, kas tiek iegūti no Latvijas kūdras, kā arī citus identiskus bioloģiski aktīvus produktus. LHRPA ir Lauksaimnieku organizāciju sadarbības padomes (LOSP) biedrs. LHRPA, pateicoties Zemkopības ministrijas atbalstam, 2012.gadā sekmīgi organizēja Latvijas humusvielu mēslošanas līdzekļu prezentāciju izstādē „AGROBALT 2012” (Kauņa, Lietuvas Republika). LHRPA viedokli par nozares attīstību un tās potenciālo devumu Latvijas lauksaimniecības attīstībai ir uzklaušījusi Zemkopības ministrija, ZM Lauksaimniecības departaments,

Lauku atbalsta dienests, Latvijas lauksaimnieku izglītības un konsultāciju centrs, Valsts Augu aizsardzības dienests. Šobrīd izkristalizējas nozares tālākās attīstības perspektīvas, kas, protams, prasīs papildus darbu no Latvijas humusvielu produktu, kas iegūti no kūdras, ražotājiem, šeit jāakcentē zinātniskās institūcijas Latvijas humusvielu institūts kapacitātes paaugstināšanās un sadarbības modeļi ar Latvijas un kaimiņvalstu lauksaimniecības zinātniskajiem institūtiem jaunu produktu izstrādē un to praktiskā pielietošanā dažādu kultūraugu augšanas veicināšanai un ražības paaugstināšanai, kas ir virzīts uz sekmīgi ieviesto inovāciju turpmāko attīstību.

Nozares uzņēmumi galvenokārt ražo mēslošanas līdzekļus, mazāk augu augšanas veicinātājus u.c. produktus. Jau ar 2012.gadu šie Latvijas mēslošanas līdzekļi tiek pielietoti Lietuvas, Igaunijas, Polijas un pat Āfrikas kontinenta valsts Ganas lauksaimniecībā. Tos var iegādāties Apvienotās Karalistes iedzīvotāji, izmantojot interneta veikalu amazon.co.uk (<http://www.amazon.co.uk/>). Vairāki Latvijas uzņēmumi sāk ārējā tirgus aktivitātes Līča valstīs (Katara, Apvienotie Arābu Emirāti), kur produkta pielietošana ir vitāli svarīga. Jāatzīmē, ka ārējā tirgus aktivitātēm Āzijas valstīs ir nepieciešams ilgstošāks laika posms, lai vadoties uz labās prakses piemēriem šo valstu lauksaimnieki aktīvāk lietotu no Latvijas kūdras izstrādātos organiskos humusvielu mēslošanas līdzekļus. Par minēto liecina arī Dr.sc ing. Oļega Kukaiņa iegūtā pieredze Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras organizētajās tirdzniecības misijās uz Āzijas valstīm, interese ir liela un arī vēlme humusvielu preparātus lietot lauksaimniecībā, mežkopībā u.c. jomās, bet - *vispirms ir jābeidz uzsāktie projekti vairākās ES valstīs, Āfrikā un tikai tad varam veikt izmēģinājumus par produkta praktiskās pielietošanas metodēm Āzijas valstīs, Vidusāzijā un Kaukāzā, piemēram, 2014.gadā tiks uzsākti 2 projekti Azerbaidžānā.*

Pateicoties Latvijas humusvielu institūta zinātnieku izgudrojumiem ir izstrādāts bioloģiski aktīvs kūdras ekstrakts – Kompostēšanas veicinātājs. Inovatīvs risinājums ir minētā institūta jaunais produkts – *GreenCytokinin* augu augšanas veicinātājs (dabīgas izcelsmes preparāts, ko iegūst biotehnoloģiski).

Attīstības tendences nozares uzņēmēji vispirms redz lauksaimniecības attīstībā, vispirms, sākot ar augu ražības sekmēšanu ar organisko produktu pielietošanu, intensīvāk tiek izmantotas vidi saudzējošas un augsnes auglību uzlabojošas lauksaimniecības metodes, protams, ar piemēru, kā no kūdras iegūt produktu ar augstu pievienoto vērtību, aktivizējot gan ražotājus, gan zinātniekus Latvijā.

Patīkami ir atzīmēt Zemkopības ministres Laimdotas Straujumas 2013. gada 16.septembrī rīkoto prāta vētru – diskusiju, par lauksaimniecības, pārtikas un meža zinātnisko institūciju un LLU attīstību, ar nozares pārstāvju līdzdalību. Pasākuma mērķi: Noskaidrot Zemkopības ministrijas zinātnes- zinātnisko institūciju (ZI) un LLU zinātnes kapacitāti, sadarbību ar nozaru uzņēmējiem un devumu nozaru attīstībā, ZI perspektīvas 2014.gadā un tālākos gados u.c.; Saprast pašreizējā zinātnes piedāvājuma pieprasījumu, tostarp Viedās specializācijas stratēģijas kontekstā un zinātnes lomu Zemkopības Ministrijas nozaru inovāciju sistēmā. Šajā diskusijā – prāta vētrā piedalījās arī mūsu nozares pārstāvji, īpaši aktīvi zinātniskais institūts "Latvijas humusvielu institūts". Zinātnes attīstības sekmēšanai LHRPA, balstoties uz lauksaimniecības pētījumiem Priekuļu LSI, 2013.gadā sāka sadarbību ar Latvijas Lauksaimniecības konsultāciju un izglītības centra agronomiem, kas, pamatojoties uz pētījumiem, varēja ieteikt zemniekiem veikt izmēģinājumus humusvielu mēslošanas līdzekļu pielietošanai tādu kultūraugu kā rapsis un tauriņzieži ražības un augšanas veicināšanai. Sasniegtie rezultāti kārtējo reizi liecina – humusvielu produkti, kas iegūti no Latvijas kūdras ir inovatīvi produkti, kas sekmē augu augšanu un ražīgumu, pie tam ir lietojami vienā bākas maisījumā ar fungicīdiem, herbicīdiem, ķīmiskajiem mēslošanas līdzekļiem un augu aizsardzības līdzekļiem.

2. Lauku attīstības programmas 2007.-2013.gadam Nozares - Humusvielu mēslošanas līdzekļu un identisku organisko un organominerālo mēslošanas līdzekļu ražošana no Latvijas kūdras – skatījumā.

Izsakot Lauku attīstības programmas 2007.-2013.gadam (turpmāk tekstā – LAP) vērtējumu Nozares eksperti ņem vērā SIA „Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības

centrs" (turpmāk tekstā - LLKIC) un Latvijas lauku tīkla dokumentā „Lauksaimniecības situācijas apraksts un nozares vajadzību analīze Latvijas Lauku attīstības plāna 2014.-2020. gadam izstrādei” definēto stipro pusi - *LIZ platības ir viens no nozīmīgākajiem dabas resursiem Latvijā. Attiecībā uz lauksaimniecisko produktu ražošanu svarīgi apstākļi ir klimats, zemes auglība un atrašanās vieta, kas lielā mērā ietekmē lauksaimnieciskās produkcijas apjomus un lauksaimnieku ienākumus.* Nozares eksperti, balstoties uz šo definējumu, var secināt, ka lauksaimnieki acīmredzot ir pietiekoši apmierināti ar viņu īpašumā vai apsaimniekošanā esošās zemes auglību, un tāpēc šobrīd var attaisnot Latvijas lauksaimnieku nepietiekošo interesi par organiskiem humusvielu mēslošanas līdzekļiem LAP 2007.-2013. kontekstā, jo daudzkārt ir dzirdēts šāds daudziem pazīstams viedoklis, ja pietiekoši labi aug izmantojot tradicionālās metodes un mēslojumus (t.sk. ķīmiskos), vai vēl vajag jaunus produktus pielietot...?

Vienlaikus Nozares eksperti vēlas akcentēt LAP 2007.-2013. sniegto informāciju par lauksaimniecībā izmantojamās zemēs dominējošo velēnu podzolaugšņu stāvokli (aizņem 54% no lauksaimniecībā izmantojamām zemēm), norādot, ka, *saskaņā ar valsts akciju sabiedrības „Agroķīmisko pētījumu centrs” datiem, aptuveni 20 % no šīm augsnēm skābuma līmenis ir augtāks par $pH_{KCl} < 5,6$, kā rezultātā ar lauksaimniecību saistīta darbība ir iespējama tikai pēc to kaļķošanas, kopumā augsnes skābuma optimizācija būtu nepieciešama aptuveni 1,034 miljonu ha apjomā (LAP 251.punkts).* Tātad viela pārdomām bija, risinājums atkarībā no dažādām iespējām vai piedāvāto risinājumu adekvātuma.

LAP arī definē vēl vienu ne īpaši priecīgu situāciju: *augšņu degradācija ir viena no galvenajām lauksaimniecības radītām vides problēmām. Latvijā ir novērojami augsnes degradācijas procesi, kurus izraisa augsnes paskābināšanās, organisko un augu barības vielu samazināšanās augsnē, erozijas un citi procesi. To veicinājusi vienvēidīga augmaiņa un organiskā mēslojuma trūkums (laika posmā 1990.-1997.gados samazinājums par 73%).... Vidējais organiskās vielas saturs augsnēs ir 1,83 %. Pēdējo gadu novērojumu periodā minerālaugšņu organiskās vielas saturs ir samazinājies 25 % platību. Augšņu platībās ar zemu organisko vielu saturu*

nepieciešams veikt pasākumus to uzlabošanai – kūdrošanu, palielināt organiskā mēslojuma lietošanu (ievērojot to lietošanas ierobežojumus), zaļmēslojuma un daudzgadīgo zālāju audzēšanu. Turklāt Labas lauksaimniecības un vides stāvokļa nosacījumos ietverta prasība augus vai augu atliekas un rugājus iestrādāt augsnē, lai uzturētu lauksaimniecībā izmantojamās zemes auglību (LAP 252.punkts). Nozares eksperti secina, ka LAP izstrādes laikā tika akcentēti jautājumi, kurus sekmīgi var risināt izmantojot organiskos mēslošanas līdzekļus. Uz laiku, lai organisko mēslošanas līdzekļu skaitā lauksaimniekiem tiktu ieteikts lietot VAAD atzītus, t.i. reģistrētos mēslošanas līdzekļus, kas iegūti no Latvijas kūdras, ir bijis jāgaida gandrīz 7 pilni gadi. Un tikai tagad kā nelieli asniņi, pateicoties nozares uzņēmumu informatīvajam darbam un lauksaimniecības pētījumiem tie pamazām sāk parādīties Latvijas lauksaimniecībā un nav svarīgi, tie ir humusvielu koncentrāti no kūdras, vai humīnvielas saturoši kūdras eliksīri, kā šos produktus definē ražotāji, šajā gadījumā definēšana būtiski nemaina produkta kvalitāti, bet no kūdras izstrādāto organisko mēslošanas līdzekļu labās īpašības augsnes auglības un augu ražības veicināšanā šodien vairs nav noliedzamas.

Nozares attīstības un nozīmīguma kontekstā LAP tiek uzsvērtā, varētu teikt, pietiekoši bīstama tendence - *Tikpat svarīgs jautājums ir augsnes aizsardzība no lauksaimnieciskās darbības izraisītā piesārņojuma ar nitrātiem. Saskaņā ar Nitrātu direktīvu, 2004.gada maijā tika apstiprināta Rīcības programma īpaši jutīgām teritorijām, uz kurām attiecas paaugstinātas prasības ūdens un augsnes aizsardzībai no lauksaimnieciskās darbības izraisītā piesārņojuma ar nitrātiem* (LAP 255.punkts).

LAPā, pamatojoties uz monitoringa datiem, nosauktas Latvijā īpaši jutīgās teritorijas Lielupes un Daugavas baseinā – Bauskas, Dobeles, Jelgavas un Rīgas rajonā (izņemot Jūrmalu un Rīgas pilsētu), kas aizņem 8160,5 km², kur 312 072 hektāru ir lauksaimniecībā izmantojamā zeme (15 % no kopējā LIZ Latvijā). 2004.gadā īpaši jutīgo teritoriju upēs gada vidējā nitrātu slāpekļa (N/NO₃) koncentrācija bija 0,8 – 6,4 mg/l – zem kritiskās N/NO₃ koncentrācijas (11,3 mg/l). Īpaši jutīgajās teritorijās, tajās vietās, kur ir intensīva lauksaimniecība, lielākais konstatētais ūdeņu piesārņojums bija 38 mg/l, kas arī nepārsniedz Nitrātu direktīvā noteikto nitrātu koncentrācijas robežvērtību 50 mg/l. Ņemot vērā pakāpenisku pāreju

uz intensīvākām saimniekošanas metodēm, nākotnē lauksaimniecība var apdraudēt iekšējo ūdeņu un Rīgas jūras līča ūdeņu kvalitāti (LAP 260.punkts).

Nozarei bažas rada turpmākā LAP atspoguļotā informācija: **līdz ar ekonomiskās situācijas stabilizēšanos pēc ļoti liela krituma 90.gadu vidū laika periodā no 2002. līdz 2005.gadam ķīmisko augu aizsardzības līdzekļu pārdošanas apjomi ik gadu kopumā Latvijā ir pieauguši vidēji par 266 tonnām (2002.g – 969 tonnas, 2003 – 1230, 2004. -1501, 2005. – 1769).** (LAP 264.punts).

LAP jau nākamajā punktā ir paskaidrots: *augu aizsardzības līdzekļu lietošanas pieaugums pēdējos gados nav uzskatāms par negatīvu tendenci, bet skaidrojams ar izmaiņām lauksaimniecības kultūru sējumu struktūrā un augu sekā, kā arī ar apstrādās aramzemes (graudaugu un rapša sējumu platību) pieaugumu. Lai veicinātu ražības un arī kopražas pieaugumu ir palielinājusies minerālmēslu lietošana, t.sk. slāpekļa minerālmēsli. Ņemot vērā, ka liellopu skaits, tai skaitā slaucamo govju skaits samazinās, tad samazinās arī iegūto kūtsmēsli apjomi, kas izraisa nepieciešamību vairāk izmantot minerālmēslojumu* (LAP 265.punkts), tomēr, šī tēze nepārliecina, ka augiem no šo augu aizsardzības līdzekļu lietošanas nav vērojams stress, ka gala produkti ir piesārņoti ar vielām, kas ir kaitīgas vai nedraudzīgas produktu lietotāju veselībai. Šajos punktos ir piemirstas metodes kā samazināt augu stresu un arī ķīmikāliju nonākšanu graudos, kartupeļos u.tt. Tāpat netiek izskatīta organisko mēslošanas līdzekļu, piemēram, humusvielu koncentrāta, pielietošanas nozīme.

LAP analizējot Eiropas Savienībā šodien tika aktuālu jautājumu, jau LAP izstrādes laikā tika secināts, ka *lauksaimniecība ir otrs svarīgākais SEG emisiju avots ar apmēram 18% emisijām no kopējām Latvijas emisijām. Salīdzinot ar 1990. gadu, emisijas 2005. gadā ir samazinājušās par 68% Latvijas tautsaimniecības pārstrukturēšanās rezultātā un ražošanas samazināšanās lauku saimniecībās, kā arī lielsaimniecību sadalīšanās rezultātā. Emisiju palielināšanos vai samazināšanos ietekmē mājlopu skaita svārstības, kā arī pielietoto minerālmēsli daudzums* (LAP 271.punkts), kas nozares ekspertu skatījumā norāda, ka tajā brīdī nav bijis pietiekami aktuāli SEG emisiju samazināt tādējādi, ka tiek izmantotas humusvielu īpašības -

saistīt SEG emisiju radošos minerālmēslus, piemēram, slāpekli. Atskatoties uz 7 gadu laika periodu, eksperti vēlas akcentēt LAP 2014.-2020.gadam projektā minēto - *Efektīvai vides pasākumu ieviešanai lauksaimniekiem, mežu īpašniekiem un citiem vides pasākumu ieviešanā iesaistītajiem atbalsta saņēmējiem ir nepieciešamas zināšanas par vides pasākumu nozīmi, saturu un veicamajām darbībām* (LAP 2014.-2020.g. 83.punkts).

LAP Vides un zemes apsaimniekošanas stāvokļa novērtējuma kopsavilkumā, kā vājā puse ir norādīts - *Intensīvas lauksaimniecības ietekmē notiek augšņu degradācija* (LAP 289.punkts) un arī draudi - *Neveicinot vidi saudzējošas lauksaimniecības metodes, nākotnē lauksaimniecības radītais piesārņojums varētu pārsniegt pieļaujamās robežas īpaši jutīgajās teritorijās* (LAP 294.punkts). Šeit gan jāakcentē LAP minētās stiprās puses: *Lauku dabas vide ir bagāta ar aizsargājamiem biotopiem* (LAP 285.punkts); *Lauksaimnieciskajai darbībai ir liela nozīme NATURA 2000 teritoriju pārvaldībā un aizsardzībā* (LAP 286.punkts); *Bioloģiski vērtīgie zālāji ir svarīga bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas vide, kas īpaši saistīta ar lauksaimniecisko darbību* (LAP 287.punkts); *Pieejami atjaunojamie energoresursi (mežizstrādes un kokapstrādes blakusprodukti, lauksaimniecības biomasa u.c.)* (LAP 288.punkts); un arī Iespējas - *Lauksaimnieki aktīvi izmanto agrovides atbalsta programmas un ievēro rekomendācijas ūdens, augsnes un citu resursu racionālai izmantošanai un aizsardzībai un ievēro ūdens, augsnes un citu resursu racionālas izmantošanas rekomendācijas* (LAP 293.punkts), kas visu laiku stimulēja gan lauksaimniecības, gan Nozares attīstību (vēlamies pasvītrot sadaļā „Iespējas” definēto) un to veicina arī šobrīd, ko apliecina arī šajā nozares ekspertu vērtējumā atzīmētais ERAF līdzfinansētais projekts „Organiskas izcelsmes produktu izvilcumu un to ietekmes izpēte augkopībā”.

SVID kopsavilkumā ir viennozīmīgs secinājums - Neveicinot vidi saudzējošas lauksaimniecības metodes, nākotnē lauksaimniecības radītais piesārņojums varētu pārsniegt pieļaujamās robežas īpaši jutīgajās teritorijās (LAP 368.punkts). Par to vai veikti nopietni pasākumi, lai draudus un vājās puses ietekmi samazinātu, šobrīd var teikt, jā: daudz ir paveikts, vai arī: darīts ir, bet nav izdevies kā

vajag, tomēr, lauksaimniecība attīstās un arī nozare - bioloģiski aktīvu organisko un organominerālo ražošanu no Latvijas kūdras, kā arī citu identisku bioloģiski aktīvu mēslošanas līdzekļu ražošana attīstās, bet diemžēl, tas ne vienmēr notiek paralēli. Iemesls, iespējams, ir meklējams arī zemnieku attieksmē pret Labas lauksaimniecības prakses nosacījumiem (turpmāk – LLPN). LLPN tika izstrādāti 1998.–1999.gadā un tas ir plašs praktisku padomu, rekomendāciju un likumu apkopojums, kas aptver galvenās lauksaimnieciskās darbības sfēras un LLPN izpildāmi pēc brīvprātības principa visā Latvijas teritorijā. Jāatzīmē, ka nozares attīstības impulss bija SIA "Intellectual resources" (dibināta 26.04.2004.) darbība padziļinātai kūdras apstrādei, kā rezultātā jau 2005.gadā no Latvijas kūdras tika ražots humīnvielas saturošs augu mēslošanas līdzeklis "Kūdras eliksīrs". Izstrādājot LAP 2007.-213.gadam, šāda bioloģiski aktīva, no Latvijas kūdras Latvijā ražota, organiskā mēslošanas līdzekļa klātbūtne, acīmredzot nebija sajūtama, vai arī šķita ne pārāk būtiska vai nozīmīga. LAP tika definētas vājās puses un draudi, bet par humusvielu mēslošanas līdzekļu pielietošanu lauksaimniecībā, lai mazinātu draudus un vājās puses ietekmi, LAP nav minēts ne viens teksts. Šeit jāatgādina, ka laikā no 01.01.2011. līdz 21.06.2013. tika īstenots ERAF līdzfinansēts projekts, kas pagaidām nav ieguvis pietiekoši plašu rezonansi.

Plānošanas perioda izskaņā Nozares attīstībā pozitīvu impulsu ir devušas LLKC aktivitātes, t.sk. Meža konsultāciju pakalpojumu centra, Valsts Lauku tīkla sekretariāta un Valsts Zivsaimniecības sadarbības tīkla sekretariāta un 26 reģionālo LLKC struktūrvienību konsultācijas. LAP 2013.-2020.gadam projektā ir sniegta šāda informācija:

-Plānošanas perioda laikā, izmantojot reģionālo struktūrvienību teritoriālo pārklājumu visā Latvijas teritorijā LLKC turpināja nodrošināt vairāk nekā 40 dažādus pasākumus par sabiedriskajiem līdzekļiem, kuru galvenais uzdevums bija lauku sabiedrības informēšana, izglītošana, mazo lauku uzņēmumu radīšanas sekmēšana un attīstība, jauniešu uzņēmējdarbības laukos veicināšana, politikas veidotājiem nepieciešamās informācijas iegūšana un apkopošana, kā arī nozaru un jomu ekspertu atzinumu gatavošana (LAP 2013.-2020.g.90.punkts);

- Lauku attīstības programmas 2007.-2013.gadam pasākuma „Lauksaimniekiem un mežsaimniekiem paredzēto konsultāciju pakalpojumu izmantošana” ietvaros konsultācijas lauksaimniekiem sniegtas par savstarpējās atbilstības jautājumiem – prasības, kas lauksaimniekiem jāievēro saskaņā ar labu lauksaimniecības praksi un kas ir pamats tiešmaksājumu saņemšanai (vide; dzīvnieku identifikācija un reģistrācija; sabiedrības, dzīvnieku un augu veselība; dzīvnieku labturība; labs lauksaimniecības un vides stāvoklis). (LAP 2013.-2020.g.91.punkts);

- Pasākuma ietvaros konsultācijas tikušas sniegtas 36 lauku saimniecībām, turklāt visās atbalstītajās saimniecībās lauksaimniekiem ir bijusi izglītība lauksaimniecībā. Atbalstu galvenokārt saņēmušas salīdzinoši lielas, uz tirgu orientētas saimniecības Zemgalē (97%), kas kopumā veido tikai 0,03% no kopējā saimniecību skaita Latvijā. Izteikts Zemgales reģiona pārsvars atbalsta piesaistē pamatā varētu būt skaidrojams ar konsultāciju sniedzēju atrašanās vietu. Vislielākais konsultāciju skaits sniegts par vides jautājumiem, tam seko konsultācijas par dzīvnieku identifikāciju un reģistrāciju un labu lauksaimniecības un vides stāvokli (LAP 2013.-2020.g.92.punkts).

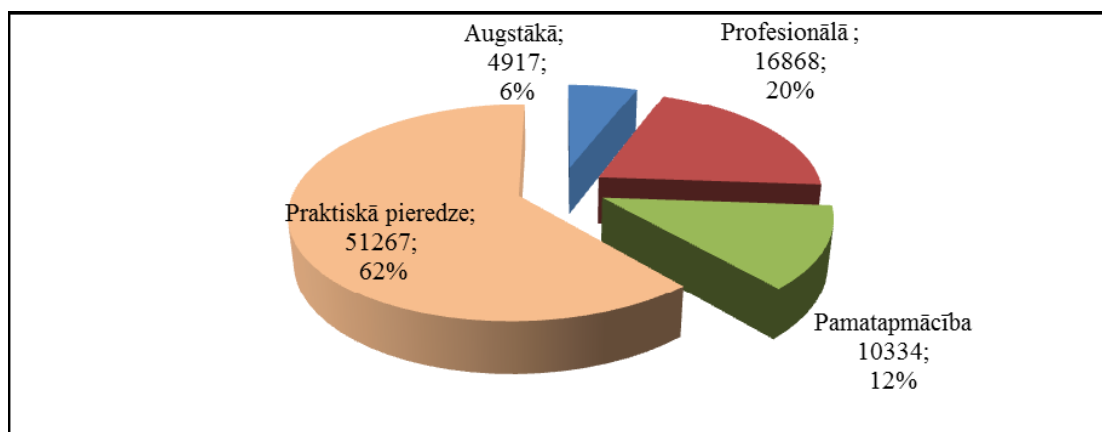
Nozares attīstību ir sekmējušas arī, Valsts Lauku tīkls (VLT sekretariāta pienākumus pilda LLKC) aktivitātes sabiedrības informēšanai par Latvijas Lauku attīstības programmas sniegtajām iespējām un ieguldījumu, lauku attīstības pasākumu lomu un nozīmi un lauku attīstībā iesaistīto institūciju, iestāžu un nevalstisko organizāciju informācijas apmaiņas nodrošināšana (šajās aktivitātēs jau kopš dibināšanas pirmsākuma aktīvi iesaistās LHRPA). LAP 2013.-2020.gadam projektā ir sniegta šāda informācija: *Lai nodrošinātu minētā mērķa sasniegšanu, ik gadu tiek izstrādāts tīkla darbības plāns, kura ietvaros VLT nodrošina informatīvu semināru, tematisku konferenču un pieredzes apmaiņas braucienu organizēšanu, dažādu lauksaimniecības un mežsaimniecības interešu grupu darbību, regulāri gan elektroniski VLT tīmekļa vietnē (tiek izsūtīti arī e-pastā reģistrētiem saņēmējiem), gan papīra formā tiek publicēti informatīvie izdevumi lauksaimniekiem un mežsaimniekiem „Lauku lapa” un „Čiekurs”, tiek nodrošināta vairāku interneta rīku darbība par Eiropas Savienības atbalsta pieejamību un Lauku attīstības programmas pasākumiem u.c. Valsts Lauku tīkla darbība aptver visu Latvijas teritoriju, un tas kā*

informācijas sniedzējs ir pieejams pēc iespējas tuvāk interesenta dzīves vietai (LAP 2013.-2020.g.95.punkts).

Noslēgumā, analizējot, nozares attīstības saikni ar iepriekšējā plānošanas perioda LAP, Nozares eksperti visaugstāk vērtē LLKC un Valsts Lauku tīkla, kā arī Zemkopības ministrijas, LAD, Lauksaimniecības departamenta un Valsts Augus aizsardzības dienesta un LOSP ieguldījumus nozares attīstībā.

3. Lauku attīstības programmas 2013.-2012. gadam Nozares - Humusvielu mēslošanas līdzekļu un identisku organisko un organominerālo mēslošanas līdzekļu ražošana no Latvijas kūdras – skatījumā.

Nozares attīstību ietekmē LAP projektā sniegtā informācija: *Lauksaimniecības nozarē strādājošo vadošo darbinieku nepietiekamā izglītība ne tikai lauksaimniecībā, bet arī zināšanas par finansējuma piesaisti, grāmatvedību un administratīvajām procedūrām, ir viens no iemesliem, kas kavē inovāciju un modernu tehnoloģiju ienākšanu nozarē, tādējādi mazinot nozares spēju konkurēt ar savu produkciju starptautiskajā tirgū (1. attēls).*

Šo datu kontekstā varam daļēji saprast to, kāpēc inovatīvos organiskos humusvielu mēslošanas līdzekļus, kas izstrādāti no Latvijas kūdras Latvijā izmanto mazākā apjomā kā Lietuvā, kur vairākiem asociācijas biedriem apgrozījums salīdzinājumā ar 2012.gadu ir būtiski palielinājies, laikā, kad Latvijā tas paliek

iepriekšējā gada līmenī ar nelielu tendenci palielināties. Kaut gan šis ir tikai viens no iespējamiem iemesliem un ir nepieciešami papildus pētījumi, kas varbūt arī šobrīd nav tie vitāli svarīgākie.

Par lauksaimnieku neadekvātām zināšanām liecina arī šāds LAP projektā minētais secinājums - *lauksaimnieku nepietiekamā izglītība ir arī nozīmīgs cēlonis zemajai nozares produktivitātei - kultūraugu ražībām (piemēram, zināšanu trūkuma dēļ tikai ~14% graudaugu platību tiek apsētas ar sertificētu un augstražīgu sēklu) un piena izslaukumam no govīm, kā arī zemajai efektivitātei - neproduktīvai zemes u.c. resursu izmantošanai, kā rezultāts ir augstas pašizmaksas (LAP 79.punkts). Šajā kontekstā būtu vēlams atgādināt daudzo pētījumu, kas veikti dažādās valstīs un dažādās programmās, neatkarīgi no ģeogrāfiskās vietas u.tt., rezultātā izdarītie secinājumi par humusvielu organisko mēslošanas līdzekļu pozitīvām īpašībām - lietojot humusvielu mēslošanas līdzekļus minerālmēsli pielietošanas apjoms samazinās līdz 30%; augu ražība palielinās līdz 20%; palielinās augsnes auglība (uzlabojas augsnes mikroflora); palielinās augu noturība pret klimata krāso pārmaiņu stresiem un pret stresiem, ko rada augu aizsardzības līdzekļu, pesticīdu un fungicīdu lietošana u.c. pozitīvās īpašības, par kurām lauksaimniekam jābūt pietiekamām zināšanām, lai rēķinot izdevumus un plānojot peļņu, viņš izprastu humusvielu mēslošanas līdzekļu lietošanas ekonomiskos aspektus, t.i. veicot vienas un tās pašas darbības lauksaimniecības kultūru apstrādē ir lielāka peļņa un mazāki izdevumi. Par minēto nozares ekspertu viedokli liecina arī LAP norādītais - *Lauksaimniekiem ir nepieciešamas zināšanas par ražošanas ietekmi uz vidi - minerālmēsli un augu aizsardzības līdzekļu lietošanu, uzglabāšanu, augšņu agroķīmiskās izpētes ieguvumiem, saimniekošanas ietekmi uz bioloģisko daudzveidību un pārtikas produktu gala patērētāju, kā arī par integrēto augu aizsardzības sistēmas pielietošanu (LAP 81.punkts).**

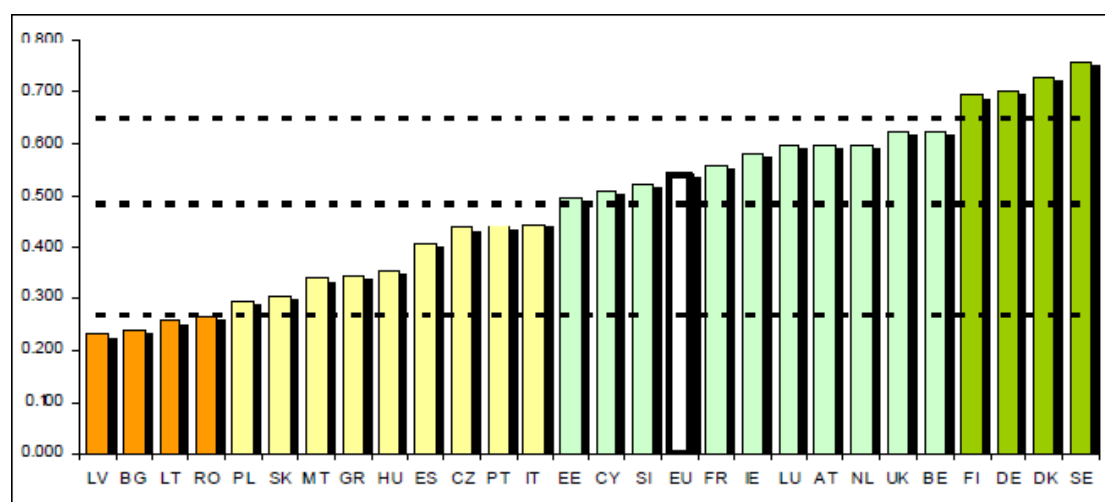
Atskatoties uz LAP 2007.-2013.g veiktajiem pasākumiem LAP projektā sniegta informācija - *LEADER ietvaros vislielākā interese tika izrādīta aktivitātē, kurā atbalstu varēja saņemt sabiedrisko aktivitāšu, tajā skaitā apmācību nodrošināšanai un interešu klubu u.tml. izveidošanai vietējiem iedzīvotājiem (LAP*

87.punkts), pamatojot ar šādiem aptaujas datiem - *Aptaujātie 86,3% lauksaimniecības moduļa un 98% mežsaimniecības moduļa kursu apmeklētāju atzīst, ka piedāvātie kursi un to tematika atbildusi viņu vajadzībām. Aptaujas rezultātā secināts, ka kopumā praktisko nodarbību skaits vērtēts kā pietiekošs, bet daudzi kursu apmeklētāji uzsvēra nepieciešamību praktiskās nodarbības sasaistīt ar teoriju līdzvērtīgā skaitā vai pat vairāk. Kopumā apmācību dalībnieki atzīst korelāciju starp izglītības līmeņa paaugstināšanu un saimniecības ekonomisko izaugsmi, kursu ietekmi uz saimniecības ekonomisko stāvokli atzīmējot kā pozitīvu, atsevišķos gadījumos – kā būtisku (LAP 88.punkts), kas norāda arī uz to, ka Nozarei, salīdzinoši ar iepriekšējā LAP periodu, vairāk jāvelta savi resursi lauksaimnieku izglītošanai, aicinot talkā Zemkopības ministriju, LLU, LLKC, Valsts Lauku tīklu, Lauksaimnieku nevalstiskās organizācijas, profesionālās izglītības iestādes un zinātniskos institūtus, jo Latvijas lauksaimniecības sekmīga un videi draudzīga attīstība ir visu kopējā interese. Nozare augstu vērtē SIA „Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs” (LLKC) aktivitātes LAP 2007.-2013.g., kas arī ir atzinīgi novērtēta LAP projektā - *Plānošanas perioda laikā, izmantojot reģionālo struktūrvienību teritoriālo pārklājumu visā Latvijas teritorijā LLKC turpināja nodrošināt vairāk nekā 40 dažādus pasākumus par sabiedriskajiem līdzekļiem, kuru galvenais uzdevums bija lauku sabiedrības informēšana, izglītošana, mazo lauku uzņēmumu radīšanas sekmēšana un attīstība, jauniešu uzņēmējdarbības laukos veicināšana, politikas veidotājiem nepieciešamās informācijas iegūšana un apkopošana, kā arī nozaru un jomu ekspertu atzinumu gatavošana (LAP 90.punkts).**

Plānojot nozares attīstību, kas ir cieši saistīta ar Latvijas lauksaimniecības attīstību, ir jāņem vērā LAP projektā minētais: *Tomēr, neskatoties uz jau veiktajām aktivitātēm apmācību un konsultāciju jomā, lauksaimniekiem, kuriem nav pamatizglītības savā specialitātē, it īpaši mazajās un vidējās saimniecībās, vēl joprojām trūkst adekvātu zināšanu un informācijas, lai efektīvi saimniekotu un nodrošinātu saimniecībām stabilus ienākumus un peļņu (LAP 96.punkts). Tas nozīmē, ka daudz ir jāstrādā, lai novērstu iespējamos riskus, kas saistīti ar neadekvātu pieeju mēslošanas un augu aizsardzības līdzekļu pielietošanu lauksaimniecībā. Šeit*

ieteicam ņemt vērā arī Eiropas Komisijas Ģenerāļsekretariāta 20.06.2013. vēstuli, kurā Komisija vērtē, kā Latvijas Republikā īstenota Padomes 1991.gada 12. decembra Direktīva 91/676/EEK attiecībā uz ūdeņu aizsardzību pret piesārņojumu, ko rada lauksaimnieciskas izcelsmes nitrāti, kas grozīta ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 29. septembra Regulu (EK) Nr. 1882/2003 un Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 22. oktobra Regulu (EK) Nr. 1137/2008 (turpmāk "direktīva", "Nitrātu direktīva"). Direktīvas kontekstā vēlamies atgriezties pie LAP 2007.-2013.gadam, kur LAP Vides un zemes apsaimniekošanas stāvokļa novērtējuma kopsavilkumā, kā vājā puse ir minēts - *Intensīvas lauksaimniecības ietekmē notiek augšņu degradācija* (LAP 2007.-2013.g. 284.punkts) un arī draudi - *Neveicinot vidi saudzējošas lauksaimniecības metodes, nākotnē lauksaimniecības radītais piesārņojums varētu pārsniegt pieļaujamās robežas īpaši jutīgajās teritorijās* (LAP 2007.-2013.g. 289.punkts).

LAP projektā sniegta ne sevišķi patīkam informācija - *Ikgadējā ES inovāciju apsekojuma „The European Innovation Scoreboard 2011” ziņojumā Latvija pēc 24 kritēriju izvērtēšanas ierindojās pēdējā vietā no ES dalībvalstīm un kopā ar Lietuvu un Bulgāriju ir starp „iedzinēju” grupas valstīm, kur tā atrodas jau kopš 2003.gada, būtiski atpaliekot no vidējā ES līmeņa* (2.attēls). (LAP 97.punkts).

2.attēls. ES dalībvalstu rezultāti inovācijā, izvērtējot pēc 24 kritērijiem
(LAP 98.punkts, Avots: Innovation Union Scoreboard 2011.24).

Nozarei, kura ražo inovatīvu produktus un tās pārstāvju vidū ir vienīgais Latvijas zinātniskais institūts, kura sekmīgā darba rezultātā 2 gadu laikā jau izstrādāti ~ 17 produkti, ir neiepriecinošs LAP projektā secinātais: *Latvijas vājās puses inovāciju attīstībā ir zems finansējums pētniecībai un attīstībai publiskajā sektorā, inovatīvo mazo un vidējo uzņēmumu trūkums, nepietiekama inovatīvo mazo un vidējo uzņēmumu sadarbība un zems augsta līmeņa zinātnisko publikāciju apjoms. Klasteri ārpus Rīgas plānošanas reģiona ir vāji attīstīti. Par vienīgo globālajā tirgū konkurētspējīgo Latvijas reģionu var uzskatīt Rīgas plānošanas reģionu un tā funkcionālo teritoriju (t.i., Rīgas metropoles areālu), kas iestiepjas Zemgalē (LAP 99.punkts). LHRPA biedrs, Latvijas zinātnisko institūciju reģistrā reģistrētais SIA Latvijas humusvielu institūts, savas zinātniskās darbības laikā nav saņēmis atbalstu no valsts jaunu projektu realizācijai un savu darbību balsta tikai uz ieņēmumiem no uzņēmuma saimnieciskās darbības vai, galvenokārt, uz institūta īpašnieku ieguldījumiem. Institūtam, kas tiek definēts kā privāta zinātniskā institūcija, „pateicoties” MK noteikumiem, kas noteic finansējuma saņēmējus IZM un EM zinātnes attīstībai izsludinātajos konkursos, vairumā gadījumos, izņemot dažus konkursus, ir liegta iespēja pretendēt uz līdzfinansējumu, lai izstrādātu jaunus produktus un inovācijas.*

Tajā pašā laikā LAP tiek akcentēts: *Latvijā ir raksturīgs zems inovatīvo uzņēmumu skaits. Tikai 24% Latvijas uzņēmumu īsteno inovācijas aktivitātes: tas ir zemākais rādītājs ES (vidēji ES – 52%), (LAP 100.punkts), norādot sekojošo: Inovatīvajai uzņēmējdarbībai novirzītais finansējums ir nepietiekams. Ņemot vērā augsto riska pakāpi inovāciju īstenošanā, ir vērojama sevišķi ierobežota finansiālo līdzekļu pieeja: maz valsts atbalsta instrumentu starta kapitāla iegūšanai, augsti aizdevumu procenti, zema riska kapitāla pieejamība, administratīvi sarežģīti granti, „biznesa eņģeļu” trūkums, finansēšanas shēmu trūkums, uz ko norāda Pasaules Konkurētspējas Pārskats par 2010.gadu (LAP 101.punkts). Šāds Latvijas uzņēmējdarbības vērtējums ir saistīts ne tikai ar dažādu investoru trūkumu, bet arī daudzu inovāciju nenovērtēšana Latvijā, kas arī ir veicināja Pasaules Konkurētspēja Pārskatā iekļaut minēto atzinumu. LAP, pamatoti, ir norādīts arī uz šādu tendenci: *Inovācijas finansēšanai nepietiek tikai ar valsts līdzekļiem, jo vienlaicīgi ir**

jānodrošina arī privāto uzņēmēju investīcijas inovācijai (piemēram, sākot ar pētījumu pasūtīšanu). Daudziem Latvijas uzņēmējiem investīciju veikšana pētniecībā vai inovāciju veicināšanā nav skaidri saprotama un joprojām trūkst izpratnes par inovācijas lomu uzņēmuma konkurētspējas stiprināšanā un izaugsmē (LAP 102.punkts).

Nozare šajā kontekstā vēlētos, lai LAP gala redakcijā būtu norādītas nozares, kas šobrīd attīsta inovācijas balstoties uz uzņēmumu valdes locekļu individuālo vai arī citu privāto investoru ieguldījumu. Pamatojums, labās prakses piemēri sabiedrības viedokļa formēšanai (t.sk. potenciālo investoru) ir daudz efektīvāki, kā vienpusējs negatīvais vērtējums, piemēram, ja uzņēmēji to nedara, jo tiem trūkst izpratnes..., ir tikai vienpusējs skatījums, kas nebalstās uz pētījumiem, kaut vai visvienkāršāk veikto aptaujām u.tt. (vismaz LAP projektā paustais viedoklis šķiet vairāk kā pieņēmums).

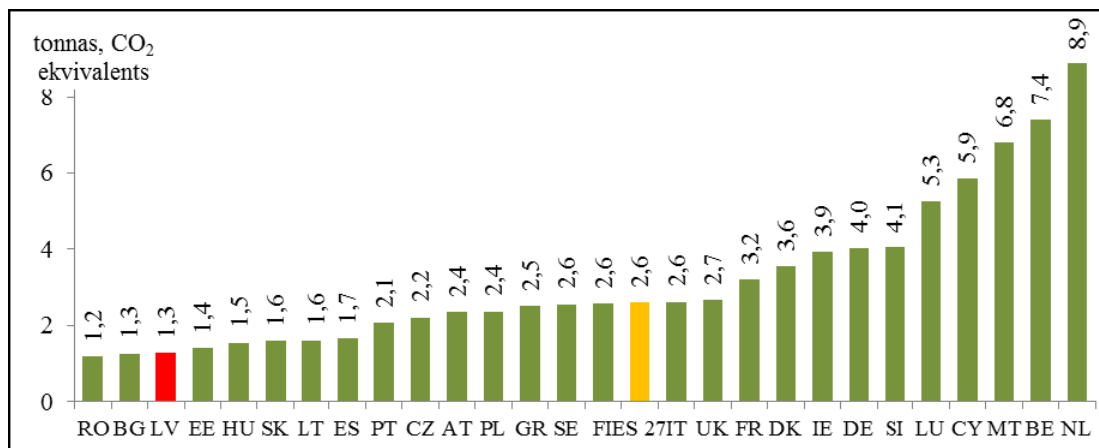
Nozares eksperti atzinīgi vērtē to, ka LAP projektā vērība tiek veltīta Lauksaimniecības, pārtikas un mežsaimniecības zinātnei, definējot situāciju: *Nozīmīga problēma visos plānošanas reģionos un pašvaldībās ir vāji attīstīti un nepietiekami pētniecības resursi, īpaši reģionālajās zinātniskajās institūcijās (LAP 103. punkts), kā arī LAP projektā tiek atspoguļoti iemesli, kas ir šīs situācijas pamatā un arī minēts kā zinātnes attīstība tiek veicināta vadošajās ES valstīs: Šobrīd Latvijā zinātnei atvēlētais finansējums ir tikai 0,7-0,8% no IKP, bet laika posmā līdz 2020.gadam ir uzstādījums palielināt to līdz 1,5%. Attīstītajās Eiropas valstīs zinātnes finansējums sasniedz un pārsniedz 3% no IKP, turklāt valsts finansē 1% un privātie komersanti 2% un vairāk ... (LAP 104. punkts). Pamatojoties uz šādu situāciju zinātnes attīstībā, nozares eksperti secina, ka inovatīvo humusvielu mēslošanas līdzekļu no kūdras, humusvielu koncentrātu, u.c. identisku mēslošanas līdzekļu un preparātu pielietošanu lauksaimniecībā bremzē ne tikai lauksaimnieku nezināšana par inovācijām, bet arī pamatoti zinātnieku pētījumi ir tik maz cik šobrīd ir un lauksaimniecības attīstība, it īpaši augkopības ražība, nepieaug straujāk, kā valsts atdeve zinātnes attīstībai.*

LAP projekta daļā „Vide un dabas resursi” attiecībā uz dabas resursiem atsevišķi tiek raksturota augsne un jāsecina, ka salīdzinoši ar LAP 2007.-2013.gadam situācija ir bēdīgāka, ko pamato šajā dokumentā minētie dati (20% no augsnēm skābuma līmenis ir augtāks par $pHKCl < 5,6$) salīdzinot ar LAP projektā minēto: *Tomēr lauksaimniecībā izmantojamām zemēm raksturīgs diezgan izteikts augsnes skābums. Saskaņā ar 2012.gadā Valsts augu aizsardzības dienesta veikto augšņu agroķīmisko izpēti 26% no pētītām lauksaimniecībā izmantojamām zemēm ir ar vidējiskābu reakciju ($pHKCl < 5,5$), kā rezultātā plašāk audzēto kultūraugu efektīva un ilgtspējīga audzēšana ir iespējama tikai pēc augsnes kaļķošanas (LAP 125.punkts)* Varam jau izteikt viedokli, ka $pHKCl$ 0,1% robežās ir tieši tie 6%, kas veicināja vidējiskābās augsnes pieaugumu, vai arī uz jaunām statistikas un analīzes metodēm, bet tas lietas būtību nemaina, diezgan liels augsnes skābums ir un ja netiks rastas jaunas metodes inovācijām, kas uzlabo augsnes morfoloģisko sastāvu, vai sniegts valsts atbalsts šo augšņu kaļķošanai, situācija paliks tāda pati kāda tā šobrīd ir atskatoties uz situāciju pēdējā gadā no 7 gadu plānošanas perioda.

Ekspertu bažas par to, ka augstākminētā situāciju var turpināties vēl 7 gadus, daļēji mazina LAP projektā piedāvātais risinājums vai risinājumi: *Lai tiktu iegūtas stabilas un augstas lauksaimniecības kultūraugu ražas un tajā pašā laikā netiktu piesārņota vide, lauksaimniekiem ir jāveic regulāra augšņu agroķīmisko rādītāju noteikšana, kas dod iespēju plānot racionālu audzējamo kultūraugu izvēli, sabalansētu mēslošanas normu plānošanu, kā arī savlaicīgi plānot pasākumus augsnes auglības saglabāšanai vai uzlabošanai (kaļķošana, ģipšošana, organisko mēslošanas līdzekļu izmantošana u.c.), (LAP 127.punkts), tomēr Nozare secina, ka būtu vēlami konkrētāki uzdevumi, ar norādēm, ja tiks veikti vieni vai otri pasākumi, tad vidējiskābo augšņu īpatsvars samazināsies līdz ..%. Protams, jāņem vērā arī zinātnes potenciāla ieguldījums zemnieku informēšanai ar labās prakses piemēriem par pētījumiem un izmēģinājumiem kas veikti tepat Latvijā.*

LAP projektā pamatoti ir skartas lauksaimniecības attīstības tendences un Klimata pārmaiņas, atspoguļojot mums tīkamos rādītājus: *Latvijā ir otrais zemākais rādītājs starp Eiropas Savienības dalībvalstīm pēc SEG emisijas no lauksaimniecības*

nozāres uz vienu LIZ ha – ar mazu ietekmi uz klimata izmaiņām - 1,3 tonnas, CO₂ ekvivalents, kas ir uz pusi mazāks kā vidējais rādītājs Eiropas Savienībā - 2,6 tonnas, CO₂ ekvivalents (LAP 166.punkts).

3.attēls. Siltumnīcas efektu izraisošo gāzu emisija no lauksaimniecības nozares uz vienu LIZ ha ES dalībvalstīs 2010.gadā, tonnas.

Nozares eksperti vērs uzmanību uz LAP projektā plānoto, siltumnīcas efektu izraisošo gāzu emisijas kontekstā: *Nemot vērā Latvijā plānoto lauksaimniecībā izmantojamās zemes apsaimniekošanas intensifikāciju, panākot katra lauksaimniecības zemes hektāra maksimāli efektīvu apsaimniekošanu, tiek prognozēts straujš lauksaimniecības attīstības rādītāju kāpums un attiecīgi būtisks siltumnīcefekta gāzu emisiju palielinājums līdz 2020.gadam* (LAP 168.punkts).

Nozares ekspertiem ir saprotami LAP projektā minētie iemesli par šādu, ne visai patīkamu prognozi: *Galvenais iemesls tam ir prognozēto lauksaimniecības ražošanas attīstības rādītāju - dzīvnieku skaits, kultūraugu kopražas, izmantotais slāpekļa minerālmēslojums, lauksaimniecības sējumu platības – palielināšanās* (LAP 169.punkts). LAP projektā pietiekoši detalizēti ir norādīti siltumnīcefekta gāzu (SEG) samazināšanas paņēmieni: *Ievērojamu CO₂ daudzumu no atmosfēras var piesaisīt un uzglabāt augsnē, izmantojot dažādus lauksaimnieciskos paņēmienus, piemēram, kūtsmēsli, zaļmēslojuma u.tml. iestrāde, izvēloties piemērotas augsnes apstrādes un kūtsmēsli apsaimniekošanas metodes, proteīnkultūru audzēšanu, vējlauzējjoslu un buferjoslu ierīkošanu pie grāvjiem lauku malās, lauksaimnieciskās darbības intensificēšana, kas sekmē oglekļa asimilāciju augsnē, veidojot lielāku biomasu*

20

augsnē, kas kompensē CO₂ emisijas no augsnes. Šos un citus lauksaimniecības emisijas samazinošus pasākumus īpaši būtiski ievērot ņemot vērā plānoto lauksaimnieciskās darbības intensifikāciju un sagaidāmo emisiju palielinājumu (LAP 171.punkts), kas tomēr prasa arī papildinājumu par organiskajiem humusvielu mēslošanas līdzekļiem, akcentējot šo mēslošanas līdzekļu spēju samazināt slāpekļa oksīda emisiju, protams, šādi ieteikumi, kas ir plaši pazīstami Vācijā u.c. vadošajās ES valstīs, Latvijā ir tikpat „attīstīti”, kā zinātnes attīstība LAP projekta definējumā. Nozare atbalsta LAP 172.punktā definēto: *Plānojot emisiju samazināšanas pasākumus, vienlaicīgi jādomā arī par iespējām un veidiem kādos panākama pēc iespējas efektīvāka lauksaimniecības un mežsaimniecības adaptācija klimata pārmaiņām, piemēram, izvēloties sagaidāmajām pārmaiņām piemērotas kultūraugu šķirnes, veicot selekcijas darbu, domājot par kaitēkļu un slimību ierobežošanas pasākumiem., gan ar vienu piezīmi, kultūraugu audzēšana, neskatoties uz šķirnes piemērošanu, balstās uz augsnes mikrofloras un auglības attīstību, augu augšanas veicināšanas preparātiem, minerālmēsliem, augu aizsardzības līdzekļiem u.c., tātad daļēji arī uz mūsu nozares produktiem. Nozarē izstrādāto produktu pielietošanas īpatsvars, šobrīd, neskatoties uz labajiem lauksaimniecības izmēģinājumiem un rezultātiem Baltijas valstīs un Polijā, ir vairāk atkarīgs no katra lauksaimnieka interesēm, tajā skaitā arī SEG emisijas samazināšanai. Būtiska loma nozarē izstrādāto produktu lietošanai ir arī valsts politikai zinātnes attīstībai, t.sk. valsts finansējuma vai līdzfinansējuma zinātnes attīstībai, kā arī normatīvajiem aktiem u.c. faktoriem. **Nozares ekspertu viedokli pamato LAP projektā definētās Ilgtspējīgas zemes izmantošanas metodes:** *Siltumnīcas efektu izraisošo gāzu izmeši no viena hektāra bioloģiskajā lauksaimniecībā ir par 32% mazāki nekā lauksaimniecībā, kurā izmanto minerālmēsļus, un par 35% - 37% mazāki nekā konvencionālajās kūtsmēsļus izmantojošās saimniecībās. Tas ir saistīts ar faktu, ka bioloģiskajā lauksaimniecībā labākas augsnes auglības un paaugstināta humusa sastāva dēļ augsnē atgriežas par 12-15% vairāk oglekļa dioksīda nekā minerālmēsļus izmantojošā lauksaimniecībā* (55 <http://www.fibl.org/fileadmin/documents/en/news/2007/0215-climate-change-proceedings-en.pdf>) (LAP 175.punkts), **kurās viennozīmīgi definēta humusvielu loma augsnē.***

Eksperti savas nozares ilgtspējīgai attīstībai kā pamatu redz LAP projektā sniegtajā Lauku attīstības situācijas novērtējumā, jo īpaši šādā sadaļā „Stiprās puses” definētajā: *Latvijā ir nozīmīgi dabas resursi - augsnes (lauksaimniecības un meža zeme), mežs (koksnes un nekoksnes), zemes dzīles (kūdras un būvmateriālu izejvielas), ūdens (t.sk. zivju resursi).*(LAP 408.punkts). Minētais definējums sniedz pārliecību, ka Nozare, kas savu darbību ir sākusi, lai sekmētu Latvijas tautsaimniecībai tik būtiskas jomas, kā lauksaimniecība un mežsaimniecība attīstību, ne tikai atbilst LHRPA statūtos nosauktajiem mērķiem, bet arī Kopējās lauksaimniecības politikas mērķiem un nākošā plānošanas perioda LAP.

Nozares attīstība nākamajos 7 gados būs atkarīga arī no tā vai sekmīgi izdosies pārvarēt vai mazināt ”Vājās puses”:

- *Zems lauksaimniecībā un mežsaimniecībā strādājošo izglītības līmenis un kvalificētu visu līmeņu lauksaimniecības speciālistu trūkums, kas negatīvi ietekmē spēju saimniecībām efektīvi un ilgtspējīgi saimniekot un nozaru konkurētspēju kopumā (LAP 444.punkts);*
- *Lauksaimniekiem, meža īpašniekiem un lauku amatniekiem, trūkst nepieciešamās zināšanas savstarpējās atbilstības, vides saglabāšanas, meža īpašumu apsaimniekošanas, mārketinga, grāmatvedības, bioloģiskās lauksaimniecības prakses u.c. jautājumos (LAP 445.punkts);*
- *Konsultāciju nepietiekamība lauku saimniecību un meža īpašumu ekonomiskai apsaimniekošanai, t.sk. mājražošanas higiēnas prasību jautājumos, bioloģiskās lauksaimniecības nosacījumu izpildes jomā (LAP 446.punkts);*
- *Zināšanu pārnese lauksaimniecībā, pārtikas nozarē un visā meža apsaimniekošanas ciklā joprojām nav pietiekami attīstīta (LAP 447.punkts);*
- *Būtiskas klimatisko un lauksaimniecisko apstākļu atšķirības Latvijas teritorijā. 180-190 dienu īss veģetācijas periods, kas būtiski ietekmē zemes izmantošanu (LAP 451.punkts);*

- *No lauksaimniecībā izmantojamās zemes kopplatības vairāk nekā 300 tūkst. ha netiek koptas vai ir aizaugušas, samazinot bioloģisko daudzveidību un atklātu, Latvijai raksturīgu lauku ainavu (LAP 452.punkts);*
- *Nepietiekama augsnes agroķīmiskā izpēte neļauj racionāli saimniekot un izmantot mēslošanas līdzekļus, neveicina augsnes auglības saglabāšanu, palielina vides piesārņojuma risku (LAP 456.punkts).*

LAP projektā, summējot stiprās un vājās puses ir raksturotas „Iespējas”, kas ļauj saskatīt nozares attīstību. Mūsu nozares eksperti kā vienu no būtiskākajām akcentēja: *Lauksaimniecības un mežsaimniecības produkcijas ražošanas pašizmaksas samazināšana, paaugstinot saimniecību vadītāju un darbinieku izglītības līmeni un darba ražīgumu saimniecībās (LAP 463.punkts)*, kas nozīmē, ka zināšanas par humusvielu mēslošanas līdzekļu, kas iegūti no Latvijas kūdras un citiem identiskiem preparātiem, pielietošanas stiprajām pusēm un arī finansiālo izdevīgumu, arī būs viens no soļiem, lai paaugstinātu lauksaimniecības ražīgumu.

LAP projektā, summējot stiprās un vājās puses ir raksturoti arī „Draudī”, tādējādi norādot uz Nozares lomu, lai ar inovatīviem humusvielu un identiskiem mēslošanas līdzekļiem, draudus novērstu vai mazinātu:

- *Latvijas nepastāvīgie klimatiskie apstākļi var apdraudēt augkopības produkcijas, tostarp arī lopbarības ražošanas apjomus un produkcijas kvalitāti (LAP 486.punkts);*
- *Latvijas klimata apstākļiem raksturīgs samērā augsts kopējais nokrišņu daudzums (vidēji 700 mm gadā), kas var paaugstināties klimata pārmaiņu rezultātā un nelabvēlīgi ietekmē lauksaimniecisko ražošanu un meža nozari (LAP 487. punkts);*
- *Nepieciešamība izmainīt lauksaimniecības un mežsaimniecības ražošanas metodes klimata pārmaiņu rezultātā: temperatūras izmaiņas, ekstrēmas sausuma un mitruma svārstības, vēja ietekmes*

pieaugums var izraisīt lauksaimniecības kultūraugu nīkuļošanu vai bojāeju, iespējamo risku pieaugumu meža apsaimniekošanā, t.sk. uguns bīstamības pieaugumu (LAP 488.punkts);

- *Intensīva augu aizsardzības līdzekļu, kā arī mēslošanas līdzekļu lietošana veicina augsnes un gruntsūdeņu piesārņojumu (LAP 489.punkts);*
- *Intensīvas lauksaimniecības, mežsaimniecības un citu cilvēka darbību rezultātā var tik apdraudēta Latvijas ainava un bioloģiskā daudzveidība (LAP 490.punkts);*
- *Vides prasībām neatbilstošas kūtsmēsļu krātuves rada nopietnus draudus virszemes un pazemes ūdeņu piesārņojumam (LAP 491.punkts);*
- *Augsnes degradācijas procesu attīstība (augšnes paskābināšanās, organisko un augu barības vielu samazināšanās augsnē, ūdens un vēja erozija, augsnes sablīvēšanās, nenoregulēts mitruma režīms, kas saistīts ar drenāžas sistēmu slikto stāvokli) (LAP 492.punkts).*

Eksperti vērtējot šo draudu realizēšanās iespējas var tikai secināt, ka mūsu nozares ražošanas uzņēmumi, cits ātrāk, vai cits vēlāk, ir atraduši pareizos soļus, izstrādājot produktus, kas samazinās iepriekšminēto risku negatīvos scenārijus. Jautājums par to cik lielā mērā no Latvijas kūdras organisko mēslošanas līdzekļu, kā arī citu identisku bioloģiski aktīvu mēslošanas līdzekļu un augšanas veicinātāju pielietojuma apjomi palielināsies, ir atkarīgs gan no lauksaimnieku labās gribas, interesēm un iespējām, adekvātu, uz zināšanām balstītu rīcību, lai šos produktus pielietotu.

Nozares eksperti, pamatojoties uz iepriekšminēto Lauksaimniecības situācijas aprakstā, Latvijas Lauku attīstības plāna 2014.-2020. gadam izstrādei kā būtiskāko akcentē:

1) LAP izstrādē jābalstās KLP politiku plānošanas periodā no 2014. līdz 2020. gadam un Latvijas Valsts prezidenta 10.10.2012. rīkojuma Nr.5 izpildi par lauksaimniecības

zemes efektīvu un ilgtspējīgu izmantošanu, ienākumu un nodarbinātības palielināšana laukos – jo tie ir apstākļi, kas ietekmēs lauksaimniecisko ražošanas resursu izmantošanu nākotnē.

2) Zeme ir svarīgākais lauksaimnieciskās ražošanas resurss, taču tā izmantošana lielā mērā ir atkarīga no prasmēm savienot un racionāli izmantot pārējos resursus, t.sk. zemes dziļu bagātības – kūdras un sapropeļa, kas noved pie zemes efektīvas vai neefektīvas izmantošanas.

3) Latvijā LIZ potenciāls ir 2,3 milj. ha, no kuriem šobrīd aptuveni viens miljons LIZ netiek izmantots vai arī daļa izmantota ļoti neefektīvi, tāpēc ir nepieciešams veikt zinātniskos pētījumus un aprēķinus, izdalot reģionus ar audzēšanai piemērotām un nepiemērotām kultūraugu grupām, un par mēslošanas līdzekļu, kas ilgtermiņā veicina augsnes auglības uzlabošanu pielietošanu šajās teritorijās. Šajā kontekstā vēlama informācijas publiska pieejamība par labās prakses piemēriem, zinātniskajiem pētījumiem un izmēģinājumiem lauku saimniecībās.

4) Latvijā ir nepieciešams uzlabot degradētās augsnes, atmatas un nabadzīgās augsnes, izmantojot no Latvijas zemes dziļēm, kūdras izstrādātos mēslošanas līdzekļus, saimniecību kūtsmēslus, pārtikas apstrādes un ražošanas atlikumus un ņemot vērā biogāzes potenciālu tajās audzēt enerģētiskos lauksaimniecības kultūraugus. Piemēram, tādas energokultūra kā miežabrālis un kārkli, to audzēšana var būt viena no iespējām, kā izmantot šīs neizmantotās LIZ platības. Lauksaimniecībā ir jāattīsta industriālo kaņepju audzēšanas, kas pēc ES likumdošanas aktu stāšanās spēkā, dos lielu potenciālu jaunām lauksaimniecības metodēm. Zinātniskie pētījumu

par augšana stimulatoru un organisko mēslošana līdzekļu, humusvielu koncentrāti, veicinātu labās prakses piemēru attīstību.

5) Lauksaimnieciskās ražošanas izvērtējums rāda, ka, salīdzinot ar pārējām ES dalībvalstīm, Latvijā ir zemākie vai vieni no zemākajiem produktivitātes rādītājiem, kas liecina, ka neskatoties uz to, ka tiek raksturota, kā „zaļākām” valstī pasaulē, ir jāizmanto iespējas uzlabot saimniekošanas paņēmienus un metodes, t.sk precīzāk ievērojot Slāpekļa direktīvu, nepieciešamību samazināt SEG emisiju .

6) Aptuveni 87 % no lauksaimniecības tehnikas ir vecāka par 10 un vairāk gadiem, kas būtiski ietekmē ražošanas attīstību.

7. Viens no lauksaimniecības nozares nepietiekamas konkurētspējas iemesliem ir vadītāja uzņēmējspējas, jo 62 % saimniecību vadītāju ir nepietiekams izglītības līmenis un 51 % no tiem ir vecāki par 55 gadiem, līdz ar to viņu stilā var vērot padomju metodes.

Priekšlikumi

1. Lai nodrošinātu lauksaimniecības atbalsta pasākumu piemērošanu un to finanšu līdzekļu mērķtiecīgu izlietojumu, Zemkopības ministrijai ir jāorganizē, sadarbojoties ar zinātniskajām institūcijām un nozaru speciālistiem, zinātniski pētījumi un aprēķini par Latvijas lauksaimniecībā izmantojamām metodēm, t.sk. par bioloģiski aktīvu mēslošanas līdzekļu un augšanas stimulatoru pielietošanas metodēm, lai nodrošinātu videi draudzīgāku saimniekošanu, kas sekmē produktu ar augstāku pievienotu vērtību ražošanu lauksaimniecībā.

2. Lai sekmētu inovāciju ieviešanu lauksaimniecībā, kas nodrošinās produktu ar augstāku pievienoto vērtību ražošanu un stiprinās Lauksaimniecības nozares konkurētspēju, Zemkopības ministrijai jāveicina sadarbība starp lauksaimniekiem un ražotājiem, pārstrādātājiem un tirgotājiem, kas nodrošina lauksaimniecības attīstību. Šāda veida sadarbība ir īpaši svarīga tādām jaunām nozarēm, kā bioloģiski aktīvu organisko un organominerālo preparātu ražošanu no Latvijas kūdras, kā arī citu identisku bioloģiski aktīvu mēslošanas līdzekļu ražošana; biohumusa ražošana; sapropeļa ražošana.

3. Zemkopības ministrijai ir jānosaka, ka izglītība ir obligāts nosacījums atbalsta saņemšanai. Zemkopības ministrijai sadarbojoties ar Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centru, ir jānodrošina, ka lauksaimnieku un mežkopju apmācības var nodrošināt lauksaimniecības nozares straujāku attīstību, nodrošinot produktu ar augstu pievienoto vērtību ražošanu, izmantojot labās prakses piemērus.

4. LAP plānotos pasākumus realizēt tā, lai veicinātu ilgtspējīgas lauksaimniecības prakses attīstību, tajā skaitā sabalansētu mēslošanas līdzekļu lietošanu, atbilstošas mēsli krātuves, buferjoslas, vienlaikus ņemot vērā augšņu un agroklimatiskos apstākļus, kas ir izšķirošs priekšnoteikums laba vides stāvokļa panākšanai.

Latvijas humusvielu ražotāju un patērētāju asociācijas (LHRPA) un citu ar nozares - Humusvielu mēslošanas līdzekļu un identisku organisko un organominerālo mēslošanas līdzekļu ražošana no Latvijas kūdras – attīstību saistīto ekspertu ziņojumu "Lauku attīstības programmas 2007.-2013.gadam un 2014.-2020.gadam Nozares skatījumā" redakcijai sagatavoja:

Jānis Gutbergs LHRPA izpilddirektors, atbildīgā persona par Nozares ekspertu ziņojuma sagatavošanu.

Ekspertu darba grupas vadītājs: Dr.sc.ing. Oļegs Kukainis, LHRPA prezidents.

2013.gads, Rīgā

SIA "Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs"

PROJEKTU LĪDZFINANŠĒ
EIROPAS SAVIENĪBA

29

Saskaņā ar Latvijas Republikas Zemkopības ministrijas un SIA „Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs”
2013. gada 28. janvārī noslēgto līgumu Nr. 2013/15, aktivitāte „Nozaru ekspertu ziņojumi”

Atbalsta Zemkopības ministrija un Lauku atbalsta dienests